

VIOREL THIRA

Maramureșul istoric are personalitate proprie, între celelalte ținuturi românești, prin înfățișare fizică, trecut istoric, grai și datini străvechi, iar mai presus decât toate, este leagăn și obârșie scripturilor române.

Literatura populară este creația celor mulți și anonimi, este parte din sufletul și inima lor. ei s-au perindat pe suprafața pământului ca și din sufletul și inima lor. ei s-au perindat pe suprafața pământului ca și frunzele și florile anotimpurilor și s-au făcut de mult una cu el, dar ne-au transmis prin viu grai în linie neîntreruptă, comorile lor sufletești de credință și dragoste.

Interesul pentru folclorul Maramureșului începe în partea a doua a secolului al XIX-lea, când se publică prin diferite reviste și ziare materiale culese din Maramureș.

În această perioadă arată mare interes față de istoria și literatura Maramureșului însuși M. Eminescu, deși nu se poate face dovada concretă că l-ar fi purtat pașii prin aceste locuri.

Culegerile de folclor care intră în circuitul național din acest ținut încep să apară numai în deceniul întâi al secolului al XX-lea, fiind publicate în colecția Academiei Române "Din viața poporului român".

Cele mai importante culegeri de folclor maramureșean publicate până acum sunt următoarele: Al. Țiplea 1906, Tit Bud 1908, B. Bartok 1923, I. Bârlea 1924, și monografia lui Tache Papahagi "Graiul și folclorul Maramureșului" în 1925.

Iar după cel de al doilea război mondial: T. Brediceanu 1957, N.I. Dumitrașcu și Petre Lenghel Izanu în vol.I din "Folclor din Transilvania" 1962, Petru Bilițiu Dăncuș alias Dăncuș de leud 1970, în "Folcloristica Maramureșului" de D. Pop , V.T. Doniga 1980, și iar Petre Lenghel Izanu în 1985. Iar în cei din urmă ani Pamfil Bilițiu mai multe volume foarte prețioase.

Al. Țiplea, Tit Bud, I. Bârlea, Petru Bilițiu Dăncuș, P. Lenghel Izanu și Pamfil Bilițiu sunt maramureșeni, Tiberiu Brediceanu bănățean, Tache Papahagi aromân din Avdela, a trăit la București, Bela Bartok maghiar din Sânicolau Mare, a trăit la Budapesta, iar N.I. Dumitrașcu oltean, trăitor în mai multe localități din țară.

Variatatea acestor nume și personalități vedește interesul general pentru folclorul maramureșean, cât și unitatea de gândire a românilor de pretutindeni, din toate provinciile românești, cât și ideea de unitate în istoria neamului, care leagă în mod miraculos pe cei ce au fost de cei ce sunt azi și de cei care vor fi mâine, și acesta "nu-i un vestmânt

să-l schimbi, e sufletul acestui pământ bătut de valuri” cum se exprimă Al. Vlahuță.

N.I. Dumitrașcu s-a născut din părinți țărani la 6 decembrie 1888 în Boureni de lângă Băilești, Oltenia.

Pornind pe drumul școlii a învățat primele trei clase la Boureni iar a IV-a a terminat-o la Bîrca.

În anul 1901 și-a început studiile gimnaziale la Colegiul Național din Craiova, iar pentru clasa a III-a și a IV-a a fost transferat la Gimnaziul real de lângă Casa Băniei. Aici a deprins gustul pentru literatură și folclor, sub privegherea unor dascăli luminați, precum a fost marele filolog și lingvist I.A. Candrea și Ilie Constantinescu, acesta din urmă el însuși folclorist publicat, și mare iubitor a tot ce este românesc.

În clasa a IV-a gimnazială a făcut parte din cenaclul literar “Primăvara literară” condusă de A. Popovici-Bănățeanu și C. Crăciunescu. În mijlocul clasei a cincea din cauza greutăților materiale se reîntoarce acasă, unde ia contact direct cu folclorul și începe să trimită spre publicare diferite materiale folclorice la “Gazeta Nouă” a lui I.M. Rusu din Craiova, iar din 1909 până în 1921, va trimite neîntrerupt materiale la revista “Ion Creangă” a lui Tudor Pamfile din Bârlad.

În această perioadă încearcă să-și confecționeze un nume sonor adăugând la sfârșitul numelui său, Reny, copilărește smuls din finalul numelui satului său, Boureni. După intervenția lui Sextil Pușcariu în ciudat de apariția unui nume atât de fals sunător în coloanele unei reviste populare, T. Pamfil îl va determina cu ușurință să renunțe îndată la acesta.

În toamna anului 1908 cerând un post de învățător, i se încredințează Obislav-Vâlcea unde întemeiază o școală. Activitatea școlară și folcloristică din această localitate îi vor constitui clipe de neuitat pentru toată viața. După un an îmbracă haina militară și nu se va reîntoarce niciodată la catedră.

Terminând serviciul militar la Batalionul I de Vânători din Craiova, face o școală C.F.R. la București și cu data de 1 noiembrie 1911 va intra în serviciul Căilor Ferate Române de care nu se va despărți numai la pensionare. A fost șef de gară în mai multe localități din Muntenia, Ardeal și Oltenia.

Dragostea pentru folclor nu l-a părăsit niciodată oriunde s-a găsit iscodind printre călători între două trenuri și mai ales deplasându-se fără preget cu trenul sau alte mijloace de transport după informații dobândite în stație.

N.I. Dumitrașcu și-a însemnat unde și ce a auzit și mai ales în zona gărilor pe unde l-a purtat viața. În cursul nopților albe, în scurtele sau lungile răgazuri între trenuri, așeza pe curat cele culese în cursul zilei. Nici popasul făcut în prizonierat la nemți în balta Borcii, din primul război mondial, nu i-a rămas fără culegeri folclorice.

Între timp creștea numărul broșurilor publicate iar revistele și gazetele primeau mereu noi materiale de la folcloristul ceferist.

A întreținut corespondență, din fericire păstrată, cu mari folcloriști și învățați ai vremii, precum au fost: M. Gaster – Londra, J. Urban Jarnik – Praga, G. Weigand – Leipzig, N. Iorga, G. Vâlsan, I. Simionescu, S. Mehedinți, N. Cartoian, N. Gorovei, T. Pamfile, T. Bălășel, D. Furtună, M. Lupescu, St. Tuțescu, P. Savin, Ghe. Dumitrescu – Bistrița, C. Brăiloiu, I. Mușlea și mulți alții.

În anul 1927 răspunzând chemării lui C.S. Nicolăiescu – Ploșor, participă cu însuflețire la constituirea cercului folcloric “Suflet Oltenesc” și semnează cu nădejde faimosul legământ. “Tovărășie Folclorică” constituită la Ștefănești-Vâlcea în casa patriarhului folcloristicii oltene, preotul Teodor Bălășel stabilise să scoată revista “Suflet Oltenesc”, dar peste un an tovărășia s-a destrămat din pricina greutăților materiale, rămânând fiecare să culeagă și să facă singur ce va putea.

În ședința plenară a Asociațiunii ASTRA din 5 decembrie 1927 ținută la Sibiu, N.I. Dumitrașcu, pe atunci șef de gară la Codlea, este ales membru corespondent al secțiunii geografice și etnografice.

Devenind un nume cunoscut în folcloristica națională, Academia Română îi publică în anul 1929 “Strigoii” în marea sa colecție “Din viața poporului român”, iar în ședința din 30 mai 1936 îi răsplătește munca, cu premiul “C. Rădulescu-Codin” pentru cărțuia “Carte de ste și colinde” apărută la București în 1935.

Raportor la această premieră a fost Th. Capidan din a cărei apreciere reținem: “În calitate de șef de gară, N.I. Dumitrașcu și-ar fi putut întrebuița munca cu alte îndeletniciri, poate mai avantajoase pentru ușurarea traiului de slujbaș al statului. Preferința sa pentru culegerea de versuri populare arată cât de adâncă este dragostea lui pentru tot ceea ce se leagă de obiceiurile bătrâne ale poporului nostru.”¹

“Dumneata - îi scria N. Cartoian la 29 iulie 1939 – ai asupra noastră, a cărturarilor care ne ocupăm din când în când și cu producțiile orale ale poporului, o poliță pe care nu putem să nu o onorăm. Dumneata faci parte din falanga vechilor și idealiştilor culegători de folclor grupați în jurul revistelor: “Șezătoarea” și “Ion Creangă”, care în vremea când marii cărturari ai neamului se îndreptau în alte direcții. Dumneavoastră fără nici un sprijin de nicăieri, fără nici un gând de răsplată materială și morală, ați muncit modest, dar cu pasiune, la adunarea comorilor de literatură populară, de datini și credințe, de superstiții. Munca dumneavoastră, dezinteresată a venit la o mare răscruce a culturii românești...”²

În prefața la “Cântări de stea și colinde” editura Ramuri, Craiova, 1923, p.3, N. Iorga scrie: “Eu îl cunosc demult pe N.I. Dumitrașcu. Nu odată revistele mele s-au împodobit cu literatura pe care cu atâta fiască dragoste a cules-o de pe buzele nevinovate ale poporului”.³

¹Text transcris de la N.I. Dumitrașcu la Craiova în 1960.

²Text transcris de la N.I. Dumitrașcu -/-.

³N. Iorga, Prefață la “Cântări de stea și colinde”, Ed. Ramuri, Craiova, 1923, p.3.

Pensionar fiind, se retragecu familia la Craiova, unde face rânduială între manuscrise și corespondență și ține comunicări folclorice până la 5 februarie 1963 când în plină putere de muncă și deplină luciditate, în vârstă de 75 de ani, trece la cele eterne.

L-am cunoscut la Craiova în vara anului 1960, la sediul parohiei Madona Duda și am avut ocazia în trei zile să stau de vorbă cu dânsul pe îndelete, și iată s-au scurs de atunci peste patruzeci de ani, deși parcă a fost ieri. Tot ce mi-a spus am păstrat în suflet ca o scumpă comoară.

Rămân în urma lui peste treizeci de cărțuții tipărite, materiale folclorice risipite în patruzeci de reviste și o bogată arhivă de inestimabilă valoare.

Este de remarcat faptul că în trecutul românesc majoritatea folcloriștilor s-au recrutat dintre învățători, preoți și profesori, mai rar cu alte îndeletniciri (T. Pamfile militar, A. Gorovei jurist etc.), dar iată că pe panoul de onoare al folcloristicii românești se află și un ceferist, onorând cu prezența sa, aceasta a doua armată a țării, care asigură circulația noastră, a tuturor pe magistrarele de fier.

Pentru pitorescul și neasemuitul lor farmec am să număr câteva titluri dintre cărțuțiile lui N.I. Dumitrașcu, care aduc parfum de epocă și mireasmă de busuioc: "La nămiaz la umbra carului" - 1912, "Flori de câmp" - 1912, "Din Boureni până în Cătane" - 1923, "Moșteniri" - 1926, "Busuioc" - 1928, "Vorbe de demult" - 1929, "Cine a albit pe dracu" - 1932, "La moară" - 1932, "De-ale unui traistă-n băț" - 1934, "La opaiț" - 1937, "Prin coclauri și vâgăuni" - 1937.

Ca ardelean nu pot să nu amintesc faptul că N.I. Dumitrașcu fiind șef de gară la Praid, în câmpia Transilvaniei, a alcătuit și tipărit în colecția Astei din Sibiu în 1930, monografia acestei localități, intitulată: "Praid, sat într-un ținut secuizat".

S-ar putea spune multe lucruri frumoase despre această monografie - pe care și eu o am în bibliotecă, dar nu este loc aici.

În privința culturii populare Maramureșul istoric este o fântână miraculoasă care nu va putea fi secătuită niciodată, o dovedesc aceasta cercetătorii din toate timpurile. Nicăieri nu este atâta prospețime și originalitate, oricând se poate găsi ceva nou.

Unde oferă viața mai mult farmec și poezie? Eu cred că nicăieri și niciodată.

N.I. Dumitrașcu considera Maramureșul istoric ținut sacru al neamului românesc, care trebuie păstrat ca o rezervă naturală a acestei țări pentru a înnobila viitorimea.

N.I. Dumitrașcu a cules personal folclor din Maramureș în anul 1920 (cu 5 ani înainte de Tache Papahagi) apoi a obținut niște materiale folclorice de la niște învățători, care la rândul lor le-au transcris din caietele unor feciori și fete din Maramureșul istoric, iar o altă parte o primește de la Eugen Frățilă. În total colecția sa cuprinde 131 de texte folclorice în versuri, care din păcate nu a putu fi tipărită decât în anul 1962, în colecția "Folclor din Transilvania", vol., București, 1962,

începând cu pagina 223. A avut marele noroc să-și vadă colecția tipărită, întrucât încetează din viață în 1963, și cred că faptul acesta i-a produs multă bucurie și satisfacție sufletească.

În studiul introductiv la acest volum I. Șerb îi reproșează folcloristului că nu a consemnat numele informatorilor și a localităților de unde a cules, și totodată că nu a păstrat întru totul specificul graiului maramureșean, lucru de altfel real și necesar în folcloristică.

În concluzia finală, arată că aceste neajunsuri de natură formală, nu știrbesc valoarea colecției.

I. Șerb este arădean și a privit colecția cu răceala specialistului rigid, care trebuie să respecte anumite canoane.

Noi însă privim colecția lui N.I. Dumitrașcu cu sufletul și cu inima și o socotim bucată ruptă din sufletul străbunilor noștri.

Ne simțim onorați că un ceferist oltean, acum optzeci de ani a aruncat o privire de simpatie în grădina Maramureșului istoric și a cules câteva flori, pe car cu dragoste le-a adăugat patrimoniului folcloric național:

Îată câteva exemple:

Urâtul e tot urât
Cât trăiește pe pământ
El merge pe piatră seacă
Și tot strigă că se îneacă;
El merge pe râtul verde
Și tot strigă că se pierde! (5)

Cât e Sighetu de mare
Fete ca Bârsana n-are
Că sunt fete puținele,
Ți-e drag să te uiți la ele;
Stai în loc să le privești,
La inimă te topești;
Și sunt drepte ca lumina,
La mulți le seacă inima! (30)

Pe deasupra fagului,
Sufală vântul dorului...
Vântul frunza o clatină,
Dor de mândra mă leagănă! (34)

Mamă când m-ai însurat,
De moșe ce mi-ai dat?
Mi-ai dat botă cu cap strâmb,
Și-o traistă plină de vânt! (122)

Dumnezeu așa-a lăsat;

După nor, însărinat,
După dragoste, bănat.
După nor iară sărin
Supă dragoste...suspîn! (11)

La bădița-ntre livezi
Este un măr cu mere verzi...
Crăngile ară pe jos,
Mândru-i harnic și frumos;
Sus pe vârf crengile-s rari,
Gura lui mărgăritari;
Crengile-s până-n pământ,
Gura-i aur și argint.
Pân iarbă răsar căline
Cu mândru nu mi-i rușine! (23)

Ră sai lună de cu sară,
De vezi badea unde-nseară...
De-o-nsera la vreo urâtă
Ră sai lună mohorâtă,
De-o-nsera la vreo frumoasă
Ră sai lună luminoasă! (36)

Câte mândre-am avut eu
Aș putea să fac un tău;
Și pe câte am lăsat
Aș putea face un sat! (98)

Măghiran înflorit mândru,
Îți poți lua bade gândul...
Te-am urât ca pământu...
Te-am urât și te-am lăsat,
N-ai fost om cu adevărat! (51) ¹

Alese calități morale și minunate frumuseți stilistice sunt cuprinse în aceste texte, din care reiese cu claritate marea bogăție sufletească a neamului nostru atât de încercat în istorie, istoria noastră fiind, Cristos și Calvarul.

¹ N.I. Dumitrașcu, "Folclor din Maramureș" în "Folclor din Transilvania", vol.I, București, 1962, p.223-523.